

A SZTRÓKAY-ÜGY – AVAGY HOGYAN KERÜLT EGY MŰKEDVELŐ TUDÓS AZ ÁVH LÁTÓKÖRÉBE?

Közreadja: Papp István

Hogyan és mi okból kezdett el vizsgálódni egy-egy ügyben az államvédelem az 1950-es évek elejének Magyarországon? Olyan kérdés ez, amely első hallásra feleslegesnek tűnik, hiszen egy diktatúra rendőrsége ritkán töpreng azon, hogyan tegyen bűnbakká és áldozattá ártatlan embereket. Az ÁVH vezetői és törzsgárdájának tagjai sem túl sokat bíbelődtek, ha le kellett csapni egy-egy személyre. De 1950 őszére a magyar politikai rendőrség eljutott oda, hogy saját iratanyagára támaszkodva kezdett el tömegével ügyeket gyártani.

Hogyan is történt ez a folyamat? Minden jel szerint 1950 októberében–novemberében az Államvédelmi Hatóság munkatársai sorra elővették azokat az aktákat, melyeket a Horthy-korszak belügyminisztériumától örökölték. Több száz ügyben indult ekkor vizsgálat, elsősorban olyan ügyekben, ahol kommunistákról vagy nyilasokról esett szó. Az 1945 előtt keletkezett iratokból kiválasztották azokat a személyeket, akik tevőlegesen felléptek az illegális kommunista mozgalom tagjaival szemben (csendőrök, nyomozók vagy civil feljelentők). Ezen túl olyanokat kerestek, akik a Horthy-rendszer 1945 februárjában betiltott politikai szervezeteivel álltak kapcsolatban. Gyakran még ennyi sem kellett a vizsgálat elindításához, elég volt, ha valakinél általánosságban felmerült az „ellenforradalmi tevékenységben való részvétel”.

Az alább közzétett dokumentumok is ezt az „ügyalkotási” folyamatot mutatják be. A főszereplő Sztrókay Kálmán matematika–fizika szakos tanár, aki élete nagy részét a tudományos ismeretterjesztés szolgálatába állította. Amennyire lehetett, kívül maradt a politikán, de tanácsköztársaság alatti újságírói ténykedése egész élete folyamán elkísérte. Elsőként 1939-ben, a Rendőrség Budapesti Politikai Nyomozó Csoportjának főkapitányához írott levelét tesszük közzé. Ebből kiderül, hogy bár olyan jeles személyiségek igazolták, mint Kosztolányi Dezső és Pethő Sándor, mégis számon tartották a kommün alatt elkövetett ballépését, és adminisztratív nehézségekkel találta magát szemben újságírói pályáján. A következő dokumentum Bauer Miklós államvédelmi őrnagy utasítása, amelyben elrendelte a Sztrókay Kálmán elleni vizsgálatot. Majdnem két hónappal később keletkezett az ügyet összegző végső papiros, melyből kitűnik, hogy Sztrókay a politikától távolságot tartó, csendes tanárember volt, akinél semmilyen kompromittáló adatot sem sikerült találni, a legnagyobb igyekezet ellenére sem. Ez a folttalan múlt és jelen bizonyára bosszanthatta Bauer Miklóst és Nádor Györgynét, hiszen amint a negyedik dokumentumban olvasható, beszúrtak egy bizonyára kompromittálónak szánt mondatot: „Jelenleg állító-

lag lakásán tudományos munkát folytat.” A P-018-as jelzetű, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött dossziéból nem derül ki, hogy milyen módszerekkel gyűjtötték az adatokat, tudott-e, sejtett-e valamit mindebből az érintett. Bár ez az ügy szerencsésen zárult Sztrókey Kálmán szempontjából, az 1956 utáni államvédelem is rajta tartotta vigyázó szemeit. Egy 1964. november 28.-án kelt feljegyzésből kiderül, hogy pont került az ügy végére, hiszen a derék matematika–fizika szakos tanár 1956. december 23-án meghalt.

1. sz. dokumentum

Méltóságos Főkapitány úr,

Két évtized óta valahányszor újságírói kordonigazolvány, vagy útlevél-ügyében a Főkapitánysághoz fordulok, mindig zavart okoz az, hogy valami figyelőlap merül fel, melynek eredete az, hogy a kommunizmus után sajtó útján elkövetett egyházellenes izgatás címén eljárás indult ellenem. Ez a figyelőlap annyira indokolatlan, felesleges és bántó, hogy végül mégis Méltóságodat kérem meg annak megszüntetésére.

Az ügy története a következő:

A kommunizmus alatt, mint minden újságírónak, aki kénytelen volt itt maradni és munkából élni, nekem is elősorbán a propagandanépbiztosságnál kellett munkát vállalnom. Két röpiratot írtattak velem, egyiknek címe volt: „Nincsenek csodák”, a másiké: „Mért nincs szükség vallásoktatásra az iskolában”. Mindkét kézirat eredetileg egészen komoly tudományos írás volt, amelyet azonban a propagandanépbiztosságnál kommunista propagandával bővítettek ki, és aztán tudtom, beleegyezésem, megkérdezésem nélkül nevem alatt adták ki. A cél az volt, hogy kompromittáljanak, amikor ez megtörtént, már kaptam közönséges újságírói állást a Képes Krónikánál, hol népszerű természettudományos cikkeket kellett írnom.

Nem voltam soha kommunista, ezt akkor is mindenki nagyon jól tudta rólam, még a kommunisták is, és az egész idő alatt benne voltam a közelemben levő ellenforradalmi szervezkedésben. Annyira nem voltam kommunista s annyira magyar nacionalistának ismertek, hogy a kommün bukása után az Új Barázda szerződöttetett politikai rovatvezetőnek.

Mikor az eljárás megindult ellenem és előzetes letartóztatásba is helyeztek, barátaim Pethő Sándor, a Magyar Nemzet főszerkesztője, néhai Kádár Lehel és Kosztolányi Dezső mentek kihallgatásra az akkori igazságügyi miniszter úrhoz és jót álltak értem, hogy nem voltam kommunista és csak szándékos kompromittálás volt az, hogy a két füzet nevem alatt jelent meg. A miniszter úr el is rendelte szabadonbocsátásomat és úgy intézkedett, hogy a főtárgyalást lehetőleg elhúzzák, amíg az amnesztiarendelet megjelenik, amelynek alapján úgys megszűnik az eljárás. Ugyan kétszer volt kitérve főtárgyalás az ügyben, de azokra nem mentem el, már az, hogy ez megtörténhetett, eléggé bizonyítja a miniszter úr közbe szólását. Valóban, az amnesztiát meg is kaptam és ezért nem is került sor tárgyalásra és ítéletre.

Később voltam munkatársa a Magyarorságnak, lementem szerkesztőnek Nagykanizsára fontos és bizalmas feladatokkal, a miniszterelnökség beleegyezésével csináltam külön egységpárti lapot ott lapengedély nélkül. Pár évvel később ugyancsak a miniszterelnöki sajtóosztály és a kereskedelemügyi minisztérium támogatásával adtam ki a Magyar Sofőr újságot, melynek az volt a célja, hogy a gépkocsivezetőket egy magyar nemzeti alapon álló szervezetbe tömörítsem. Ebben sajnos belebuktam. Míg tehát felsőbb helyeken mindenkor megbíztak bennem, s mindenütt tudtak mindent rólam, a rendőrségen közben nyilvántartottak mint kommunisztagyanus elemet, minden bírói alap nélkül.

Ebből a nyilvántartásból közvetlenül ugyan nem volt semmi kellemetlenségem, csak bántó és bosszantó volt mindenkor, hogy minden ügyem elintézésre titokzatosan körülményes lett és mindig csak záradékos útlevelet kaptam. Ez a helyzetet végképpen megelégtelve fordulok Méltóságodhoz, kérve annak megszüntetését. Méltóztassék bárkihez fordulni információért, nem akadhat senki, aki azt mondhatná, hogy nem vagyok megbízható magyar voltomban, és hogy valaha is volt bennem csak egy lehelletnyi kommunistaság.

Mély tisztelettel: Sztróokay Kálmán

Budapest, 1939. június 7.

A SZÉB tagjai a köztársasági elnök fogadásán

2. sz. dokumentum

Szolgálati jegy.

Budapest, 1950. október 16.

Kérek Sztróky Kálmánról (szül: Bp. 1886, anyja neve: Ranschmann Mária, lakik Bp. Mártírok útja 40. II emelet 20., az Állami Lapkiadónál dolgozik) rövid jellemzést, különös tekintettel jelenlegi politikai tevékenységére, pártállására, és hivatali beosztására.

A jelentést kérem sürgősen Nádor Györgyné áv. fhdgy. részére megküldeni.

Bauer Miklós

áv.örgy.

osztályvezető

I.-4.-b. -Alosztály Vezetőjének

3. sz. dokumentum

I/4.-i. alosztály. Tárgy: Sztróky Kálmán ügye
(Sm.2.)

Jelentés

Budapest, 1950. december 11.

Sztróky Kálmán (Bp. 1886. Ranschmann Mária, II.ker. Mártírok útja 40.sz. alatti lakos, író)

Értelmiségi családból származik, apja állami tisztviselő volt. Igen jó anyagi körülmények között nevelkedett. Érettségi után az egyetem bölcsészeti karára iratkozott be, ahol 4 évet hallgatott. Egyetemi tanulmányai után kizárólag mint író fejtett ki tevékenységet. Könyvei tudományos, főleg matematikai és fizikai tárgyúak. Ilyen irányú könyvei megjelentek az Egyetemi nyomdánál, többek között „Természet titkai nyomában”, „Száz kísérlet”, „Még 100 kísérlet”, „Kémiai kísérletek” stb. Ezenkívül több könyvét adott ki az Athenaeum is. Újságírói tevékenységet is fejtett ki: Pesti Hírlap, Új Idők, Vasárnapi Újság, Tolna Képeslap, Magyarság, Magyar Nemzet, Híd. Az újságoknak mint külső munkatárs főképpen a tudományos rovataiba írt. Ezenkívül kb. 40 kötet műfordítása van, német és francia nyelvből. Felszabadulás előtt politikai tevékenységet nem fejtett ki.

A felszabadulás után sikerült elhelyezkednie az Irodalom és Tudomány szerkesztőségénél, ahol a tudományos rovatot vezette. Ekkor lépett be 1945 márciusában a MKP-ba. A Pártban tevékenységet nem fejtett ki és jelenben sem végez. Minden idejét a könyvírásnak és a keresztretjétevényfejtésnek szenteli. A felszabadulás után hosszú ideig

munkatársa volt a *Magyar Nemzetnek*, majd 1949 szeptemberétől 1950 júniusáig az *Állami Lapkiadó N.V.* belső munkatársa volt 1.100 forintos fizetéssel. Működése a vállalat megszűntetésével ért véget. 1950 nyarán az Írószövetségből kizárták, mivel nem fejtett ki elég tevékenységet.

Tagja az Újságíró Szövetségnek, valamint a Színpadi Szerzők Szövetségének is, de egyik szervnél sem fejt ki semmilyen irányú munkát. Közvetlen író társai előtt sem beszél politikai természetű dolgokról. Minden idejét a tudományos írói munkával tölti és társalgási köre is ilyen irányú. A *Lapterjesztő N.V.*-től való elbocsátása óta lakásán dolgozik, környezetével barátságot nem tart fenn, bár kb. 13 éve lakik jelenlegi lakhelyén. Zárkózott, visszavonult ember, feleségével és kb. 5-6 éves gyermekével rendes családi életet él.

Szentgáli István áv.őrm.

4. sz dokumentum

III.-3- Tárgy: Sztrókay Kálmán ügye
“P”. –018.

Jelentés

Budapest, 1950. december 13.

Intézkedésre megküldöm:

Sztrókay Kálmán 1939-ben a budapesti főkapitánysághoz intézett sajátkezűleg aláírt kérvényében azt állítja magáról, hogy sohasem volt kommunista, és 1919-ben részt vett az ellenforradalmi szervezkedésben.

Az I. -4, -i alosztály 1950. december 11-i környezettanulmánya szerint 1945 óta az MKP tagja. Tagja az Újságíró Szövetségnek és a Színpadi Szerzők Szövetségének. Jelenleg állítólag lakásán tudományos munkát folytat.

Az ÁVH nyilvántartásában nem szerepel.

Mellékelve:

Sztrókay régi kérvényének és más rendőrségi iratainak fotokópiája és az I. -4. -i. - alosztály környezettanulmányának egy példánya.

Bauer Miklós
áv.örgy. osztályvezető

Nádor Györgyné
áv.fhdgy.

Szölösi György áv.alezredes elvtársnak